

Liturgia a etika: Kresťanský život ako bohoslužba

Bruce T. Morrill SJ

Z angličtiny preložil Vlastimil Dufka SJ

1. Rozdielnosť v prístupe k liturgii z hľadiska generácií

Môj život a práca ako jezuitského teológa ma privádza do kontaktu s mnohými mladými ľuďmi tak na našej veľkej univerzite (s takmer 9 000 študentmi vo veku od 18 do 22 rokov), ako aj vo farnosti na jednom z predmestí Bostonu, kde často predsedám a kážem pri svätej omši v nedeľu večer, ktorá je osobitne určená pre tínedžerov vo farnosti. Pri práci s touto mladšou generáciou v škole a v kostole, ako aj počas mnohých spontánnych rozhovorov som postupne spoznal, že ich dôvody pre účasť (alebo neúčasť) na nedeľnej svätej omši sú v istom zmysle rozdielne od dôvodov ich rodičov alebo starých rodičov.

2. Historický prierez situácie v USA. Život viery a liturgická prax do roku 1960

Až do do šesťdesiatych rokov 20. storočia bolo pre rímskokatolíkov v Spojených štátoch charakteristické ich postavenie, či už ako prisťahovalcov (väčšinou z Európy), alebo ako druhej či tretej generácie írsko-amerických, poľsko-amerických alebo francúzsko-kanadsko-amerických katolíkov (a tento zoznam môže pokračovať). Ako prisťahovalci často trpeli pre predsudky tých ľudí, ktorí už boli dobre usadení ako občania Spojených štátov. Jednou zo sociálnych organizácií, ktorá pomáhala prehľbovať identitu, posilňovať morálku a rozvíjať výchovu a vzdelanie týchto rôznych prisťahovaleckých skupín, bola Rímskokatolícka cirkev. Katolícki prisťahovalci žili väčšinou v mestách, v ktorých mohli nájsť prácu vo fabrikách, alebo pracovali v domácnostiach bohatších ľudí, ktorí sa tam už naplno usadili. Niet divu, že prisťahovalci žili spolu v mestských štvrtiach podľa svojich národných identít, zachovávajúc svoj jazyk a svoje národné zvyky. Centrom každej národnej komunity v jej štvrti bol katolícky kostol, ktorý mal kňaza ich vlastnej národnosti, často aj základnú školu, ktorú viedli rehoľné sestry z ich rodnej krajiny (takto vznikali „národné farnosti“). Okrem katolíckych základných a stredných škôl, ktoré vznikali tak vo veľkých mestách, ako aj v

malých mestečkách, bolo od polovice 20. storočia založených viac ako dvesto katolíckych kolégií a univerzít, ktorých personál tvorili väčšinou rehoľníci a rehoľníčky. (Dnes je v Spojených štátoch napríklad dvadsaťosem takýchto jezuitských škôl.) Tieto inštitúcie vyššieho vzdelávania poskytovali možnosť pre sociálny, vzdelanostný a ekonomický rozvoj tých, ktorých najelitnejšie americké univerzity neprijali (toto je ďalšia forma diskriminácie nielen katolíkov, ale aj mnohých iných minorít, vrátane Židov). Kňazi, rehoľníčky a rehoľníci, ktorí spravovali tieto školy a učili na nich, sa starali samozrejme nielen o umenie a vedu, ale aj o náboženskú formáciu svojich študentov. Tieto kolégiá a univerzity obyčajne vyžadovali od všetkých svojich študentov, aby absolvovali mnoho kurzov z filozofie a teológie, a od tých, čo bývali v blízkosti univerzity (na internátoch), sa vyžadovala účasť na svätej omši (v mnohých prípadoch každé ráno) a takisto spoveď každú sobotu bola povinná. Praktizovanie viery, pod ktorým sa osobitne chápala účasť na sviatostiach a ďalších obradoch Cirkvi, vtlačilo tomuto mladému katolíckemu svetu hlboký zmysel pre povinnosť. Charakteristická bola tiež prestíž, rešpekt a poslušnosť voči kňazom a – v trochu inom zmysle – voči rehoľníckam a rehoľníkom.

3. Zmena situácie v USA. Život viery a liturgická prax v USA po roku 1960

Predsudky voči katolíkom boli v Spojených štátoch rozšírené ešte aj po druhej svetovej vojne. Dôležitým bodom obratu v tejto histórii bola voľba Johna F. Kennedyho, muža írsko-katolíckeho pôvodu, ktorý bol inaugurovaný za prezidenta Spojených štátov v roku 1960, po tesnom víťazstve nad svojím oponentom. Jedným z dôvodov, prečo bolo toto víťazstvo také tesné, bol strach mnohých Američanov, že tento rímsky katolík nebude slobodný v spravovaní národa podľa svojej vlastnej vôle, ale že bude kontrolovaný rímskym pápežom. Taký bol pohľad veľkého množstva Američanov na katolíkov ešte pred niekoľkými desaťročiami. Avšak tento pohľad sa rýchlo zmenil v šesťdesiatych rokoch 20. storočia, v nemalej miere vďaka tej skutočnosti, že väčšina katolíkov veľmi chcela vstúpiť na americkú sociálnu, politickú a ekonomickú scénu. Tieto snahy cieľavedome napomáhali aj katolícke školy, usilujúc sa sprostredkovať vedomosti a schopnosti, ktoré by mohli posunúť ich študentov vpred v kontexte širšej spoločnosti. V nepokojnom protikomunistickom období hneď po druhej svetovej vojne sa do tohto úsilia o vzdelanosť pripája aj hlboký zmysel patriotizmu katolíckych študentov, zmysel pre vernosť Spojeným štátom ako „jednému národu pred Bohom“. Keď katolíci začali zarábať viac peňazí a lepšie sa uplatnili v hospodárskych,

právných a zdravotníckych kruhoch americkej spoločnosti, tiež sa začali sťahovať zo svojich starých štvrtí do miest a predmestí, hľadajúc nové priestory pre život už nie založený na etnickej, národnostnej identite alebo na blízkosti k národnej katolíckej farnosti, ale skôr na základe veľkosti stavebnej parcely pre dom a moderných vymožeností. Dnes tvoria rímskokatolíci 25 % americkej populácie a zatiaľ čo výrazné množstvo „nových prisťahovalcov“ prichádza z južnej hemisféry, možno povedať, že katolíci pokračujú v uskutočňovaní tzv. „amerického sna“ finančnej nezávislosti a všetkých sociálnych privilégií, ktoré z toho vyplývajú.

4. Prax liturgického slávenia dnes

Avšak, čo majú spoločné tieto krátke sociálne dejiny s dnešnou praxou liturgického slávenia v Katolíckej cirkvi v Amerike? Dalo by sa povedať, že veľa. Za posledných dvadsať rokov vedecké prieskumy situácie katolíkov v Spojených štátoch neustále poukazujú na to, že každá mladšia generácia sa cíti menej povinná zúčastňovať sa na nedeľnej svätej omši (podľa prieskumov to znamená raz alebo dvakrát do mesiaca), menej rešpektuje oficiálne učenie Cirkvi v morálnych a etických oblastiach a stavia sa proti stimulovaniu, povzbudzovaniu svojich vlastných členov rodiny, aby sa stali kňazmi alebo rehoľnými sestrami či bratmi. Jednoducho, zmysel pre povinnosť praktizovať katolícku vieru sa veľmi zmenšil, miera chápania tejto povinnosti sa výrazne zmenila. Moji univerzitní študenti a mladí farníci nepokladajú účasť na nedeľnej svätej omši za povinnosť, pod trestom ťažkého hriechu, ako to považovali ich rodičia a starí rodičia. Samozrejme, aj ich rodičia, teda ľudia mojej generácie, sa stali menej dôslednými a pevnými v praktizovaní viery. To však neznamená, že by sa ľudia stredného veku a mladí americkí katolíci individuálne nedomodlili, alebo že by nerešpektovali svojich náboženských predstavených, alebo že by si nevážili cirkevné obrady. Toto všetko robia. Avšak robia to stále viac vysoko individuálnym, privátnym spôsobom (v protiklade so spoločnou a viac verejnou formou prejavu katolicizmu v predchádzajúcich generáciách). Všimol som si, že mladí ľudia chcú, aby Cirkev bola pre nich prameňom útechy; skutočne sa zdá, že to žiadajú. Na druhej strane, plní mladíckeho entuziazmu, dobrovoľne sa zapájajú do rôznych projektov, ktoré pomáhajú chudobným a starým. Viaceré z týchto projektov sa realizujú na školách alebo sú integrálnou časťou programov vo farnostiach, ktoré pripravujú mladých na sviatosť birmovania. Navyše, podľa štatistík, americkí katolíci sú oveľa veľkodušnejší v oblasti finančnej pomoci než americká populácia vo všeobecnosti. Keď však

ide o otázku celoživotného záväzku pre kňazský alebo rehoľný život, alebo o týždenný záväzok sláviť Pánov deň so spoločenstvom veriacich, tieto mladšie generácie sú ambivalentné – rešpektujúce, ale ambivalentné. Počul som hovoriť mladých o tom, že rešpektujú a majú naozaj veľkú úctu voči tým ľuďom, ktorí sú tak pevne zaniietení pre svoju angažovanú katolícku vieru, oni sami nevidia však potrebu či možnosť uskutočniť niečo podobné vo svojich vlastných životoch.

5. Kresťanský život ako bohoslužba

Zaiste sa však pýtate, čo má toto spoločné s liturgiou a s jej vzťahom k etike. Zdá sa mi, že v Spojených štátoch sa skončilo obdobie, ktoré bolo charakterizované účasťou na bohoslužbe zo strachu alebo z povinnosti voči Bohu, ktorý akoby – obrazne povedané – kontroloval účasť ľudí na bohoslužbách, alebo ktorý by bol pripravený odsúdiť tých, ktorí upadli pod požadovaný štandard. Táto realita nie je iba sociologickým faktom medzi americkými katolíckymi, ale myslím si, že je aj formou pastoračnej, liturgickej a teologickej príležitosti alebo výzvy. Táto situácia si vyžaduje od tých, ktorí riadia Cirkev, od biskupov, kňazov, ale tiež od veľkého množstva laických pastorálnych služobníkov, aby zabezpečovali liturgiu, ktorá by skutočne sýtala telá a duše veriacich (všimnite si, nepovedal som iba duše). To si od nás vyžaduje, ako to naznačuje Druhý vatikánsky koncil, štúdium dejín a teológie liturgie Cirkvi, ako aj praktické ľudské dimenzie konania dobra, efektívne obrady, ktoré by umožnili také slávenie svätej omše a ďalších bohoslužieb, aby sa adekvátnejšie stávali „prameňom a vrcholom“ pre život veriacich. Nehovorím, že katolíci v minulosti alebo v prítomnosti nehľadajú a nenachádzajú Boha v modlitbe, ale chcem povedať, že ak budeme pokračovať v hľadaní a nachádzaní Boha Ježiša, potom teoretická a praktická obnova liturgie Cirkvi zostáva dôležitou výzvou. Toto je dôležité nie preto, aby Cirkev prežila, ale preto, že nám, Cirkvi, bola daná úloha ohlasovať a žiť evanjelium v tomto postmodernom svete a pre tento svet, ktorý to tak zúfalo potrebuje. Tu vstupuje otázka etiky, totiž otázka, ako je – alebo nie je – liturgické slávenie prepojené s celým kresťanským životom.

Otázka, ktorú kladú moji študenti a ostatní mladí americkí katolíci, „Prečo by som mal ísť v nedeľu na omšu?“, poukazuje na základný problém významu, zmyslu a cieľa liturgického slávenia Cirkvi ako rozhodujúcej, kľúčovej a nevyhnutnej časti – ale iba časti – celého kresťanského života ako bohoslužby. Čo sa tým myslí – a to je v istom zmysle náboženský paradox – je to, že praktizovanie kresťanskej viery, v jej základoch a v jej pravom

cieli, nie je útek z bežného sveta (čo odborníci na religionistiku nazývajú profánny svet) do oddelenej, posvätnnej sféry skutočnosti. Nový zákon – od evanjelií, cez listy apoštolov až po knihu Zjavenia sv. Jána – odhaľuje skutočnosť, že život, smrť, zmŕtvychvstanie a oslávenie Ježiša z Nazareta prinieslo koniec umiestňovaniu Boha výlučne na určité miesta či osoby. Ak List sv. Pavla Hebrejom a iné biblické a ranokresťanské texty hovoria o kňazovi, chráme, alebo o posvätnom, všetky tieto termíny možno chápať iba metaforicky v žiarivom svetle Kristovho zmŕtvychvstania, nanebovstúpenia a poslania jeho Svätého Ducha do Cirkvi pre spásu sveta. Ježiš, židovský laik, ktorý dosiahol vážnosť učiteľa (rabbi) a proroka, nikdy nebol kňazom (pozn. prekl.: v starozákonnom zmysle slova); nikdy nepatril do kňazskej kasty v jeruzalemskom chráme. A ani dnes Ježiš nie je – v doslovnom zmysle slova – kňazom, ktorý by pôsobil iba v jednom chráme niekde na našej planéte, ale s Otcom a Duchom je prameňom spásy pre celé ľudstvo. A my, kresťania, ktorí sme všetci boli pokrstení Duchom do Krista, sme teraz členmi jeho Tela, Cirkvi, vo svete. Z toho dôvodu Nový zákon („Dajte sa vbudovať aj vy ako živé kamene do duchovného domu, do svätého kňazstva, aby ste prinášali duchovné obety, príjemné Bohu skrze Ježiša Krista.“ 1 Pt 2,5) metaforicky hovorí o celej Cirkvi ako o kňazskom ľude, alebo o duchovnom dome zo živých kameňov, o všetkých tých, ktorí sú pozvaní a uschopnení Kristovým Duchom, aby vzdali slávu Bohu tým, že si dajú od Boha stvárňovať svoj život vo svete – to znamená svoju morálku – podľa vzoru Kristovej milujúcej služby až na smrť. Etika znamená žiť evanjelium „v“ a „pre“ postmoderný svet, ktorý evanjelium tak zúfalo potrebuje. Tak ako celý Ježišov život bol aktom oslavy Boha, tak má byť celý kresťanský život bohoslužbou.

Liturgické slávenie nemá svoj cieľ samo osebe. Účelom uskutočňovania liturgického slávania je odkrývanie celých našich životov ako neustáleho aktu bohoslužby, oslavovania Boha, zúčastňujúc sa na Božej stvoriteľskej a vykupujúcej činnosti v našom svete. Takéto chápanie bohoslužby je obnovením najprvotnejšej cirkevnej tradície.

6. Bohoslužba ako slávenie veľkonočného tajomstva

Cirkevní otcovia vo svojich kázňach a listoch znova a znova učili, že Božia sláva a posväcovanie ľudí sú navzájom úplne prepojené. To, čo prináša zvelebovanie Boha, čo ohlasuje a vzdáva vďaky Bohu Ježiša, to je aktuálne a historické vyslobodenie Božieho stvorenstva, teda ľudstva, od utrpenia a hriechu. Oficiálne úvody k obnoveným obradom Rímskokatolíckej cirkvi sa dnes opakovane odvolávajú na tradičné chápanie kresťanskej

bohoslužby ako na slávenie veľkonočného tajomstva. Toto chápanie má svoje biblické a patristické pramene v teologickej reflexii o cirkevných obradoch slávania tajomstva viery, ktoré sa rozvinulo vo dvoch líniách: jedna línia zdôrazňuje sviatosť ako účasť na definitívnej udalosti spásy, ktorá sa uskutočnila Ježišovou smrťou a zmŕtvychvstaním; druhá vyzdvihuje to, ako sviatosť ponárajú veriacich do diela spásy, ktoré Kristova smrť a zmŕtvychvstanie stále uskutočňuje v ich životoch a, napokon, pre život sveta.

Spásny, vykupiteľský obsah veľkonočného tajomstva sa najplnšie odhaľuje v liturgickom slávení Cirkvi, najmä vo sviatosť eucharistie a sviatosť krstu. Azda najvýraznejším vyjadrením nášho vstupu do života viery je Pavlov opis krstu ako nášho pochovania s Kristom v smrti: „Krstom sme teda s ním boli pochovaní v smrť, aby sme tak, ako bol Kristus vzkriesený z mŕtvych Otcovou slávou, aj my žili novým životom.“ (Rim 6,4) Len čo Pavol urobil toto indikatívne vyhlásenie našej smrti hriechu v Kristovi, hneď povzbudzuje veriacich, aby nedovolili hriechu, aby mal moc nad nami („A hriech už nebude panovať nad vami, lebo nie ste pod zákonom, ale pod milosťou.“ Rim 6,14). Toto je však iba jedna cesta, ako opísať tajomstvo, ktorým je kresťanský život viery, život formovaný podľa Kristovej misie vykupiteľskej solidarity s trpiacim svetom. Pretože verne niesol túto misiu až na smrť, Boh povýšil Ježiša zo smrti, aby sa stal prameňom života pre všetkých, ktorí ochotne prijmú vieru v neho ako život jeho nasledovania.¹

Kresťanská viera, nie iba súhlas s ideami, je skutočná len ako cesta života, *praxis*, neustály proces ponárania sa do veľkonočného tajomstva. Ak to, čo udržiavalo Ježiša z Nazareta v jeho prorockej misii (najmä v jej sociálno-etických dôsledkoch, ktoré zapríčiňovali konflikty s náboženskými a politickými autoritami), bol jeho mystický vzťah s Bohom, potom aj kresťanský život solidarity s utrpením bude podopieraný vďaka mystickej praxi modlitby a liturgie.

7. Eucharistia ako sviatosť jednoty a solidarity

---

¹ Vzhľadom na analýzu hymnického textu z druhej kapitoly Listu svätého Pavla Filipanom a kristologickej kenózy, porov. METZ, Johann Baptist: *Followers of Christ : Religious Life and the Church*. Trans. Thomas Linton. New York : Paulist Press, 1978; MORRILL, Bruce T.: *Anamnesis as Dangerous Memory : Political and Liturgical Theology in Dialogue*. Collegeville : The Liturgical Press, 2000, s. 34–40.

Eucharistia, ako sa slávi predovšetkým v deň Pána, je prameňom a vrcholom kresťanského života.² Je to ustanovené, žité ohlasovanie Pánovej smrti ako zjavenie Božieho života pre svet. To, čo často ohrozuje možnosť poznať radostný charakter takéhoto života, je strata napätia vo veľkonočnom tajomstve, strata vedomia, že Kristovo utrpenie a smrť sú vykupujúce, lebo zjavujú, čím je vo svojom zmŕtvychvstaní, a teda kým je Boh pre nás. Z toho vychádza centrálnosť eucharistickej bohoslužby ako zjavenia sa v Slove a vo sviatosti nás samých a nášho sveta ako pokračujúcich dejín Božej vykupujúcej prítomnosti a činnosti medzi tými, ktorí trpia. Nedel'ná eucharistia, pôvodný kresťanský sviatok,³ nás spája do jedného tela, živého Kristovho tela. Slávime eucharistiu nielen pre nás samých, ale spájame naše životy modlitby a služby do jednoty so všetkými ľuďmi, ktorí trpia a hľadajú Boha. Privilégium nás kresťanov spočíva v tom, že môžeme pomenovať a poznať toho Boha, ktorého mnohí ľudia hľadajú a dokonca stretajú, bez toho, že by ho explicitne poznali.

Keď Pavol učí: „Lebo ako je jedno telo a má mnoho údov, ale všetky údy tela sú jedno telo, hoci ich je mnoho, tak aj Kristus“ (1 Kor 12,12) chce, aby veriaci pochopili, že ich životy sú teraz spojené v solidarite so všetkými Kristovými údmi: „Ak teda trpí jeden úd, trpia spolu s ním všetky údy, a ak vychvaľujú jeden úd, radujú sa s ním všetky údy“ (1 Kor 12,26). Výzva pre kresťanov v postmodernom svete spočíva v pochopení zámeru tohto jedného Kristovho tela, s jeho mnohými údmi. Sledujúc dogmatickú ekleziológiu Druhého vatikánskeho koncilu, vieme, že Kristove údy, Cirkev, nemôžu byť ohraničené na Rímskokatolícku cirkev, ani len na kresťanské cirkevné spoločenstvá, ale zahŕňajú šírku celého ľudstva na tomto svete. V tomto zmysle sledujem učenie Druhého vatikánskeho koncilu a pastorálnej konštitúcie o Cirkvi *Lumen gentium*: „Spasiteľ chce všetkých ľudí spasiť. Lebo tí, čo bez vlastnej viny nepoznajú Kristovo evanjelium a jeho Cirkev, ale hľadajú Boha úprimným srdcom a usilujú sa pod účinkom milosti plniť jeho vôľu, ktorú poznajú z hlasu svedomia, môžu dosiahnuť večnú spásu.“⁴ Poslanie Cirkvi, poslanie všetkých jej členov spočíva v súcitnej solidarite s radosťami a nádejami všetkých ľudí, najmä chudobných a trpiacich.⁵ Ako Edward Schillebeeckx tvrdil pred viac ako dvadsiatimi rokmi, celkové rozmery ľudského utrpenia, ako aj naše uvedomenie si tohto utrpenia prostredníctvom telekomunikačných prostriedkov, nedovoľujú súčasným kresťanom Severu iba domáci, regionálny, ani nacionalistický pohľad na chudobných, ktorí tvoria trpiace údy Kristovho tela.

² Porov. *Sacrosanctum concilium*, 10.

³ Porov. *Sacrosanctum concilium*, 106.

⁴ *Lumen gentium*, 16, porov. SC 14–16.

⁵ *Gaudium et spes*, 1.

Z tohto dôvodu kresťanská svätosť dnes musí byť nevyhnutne sociálno-etickou svätosťou. To je život svedectva o univerzálnej Božej spasiteľnej vôli pre trpiace ľudstvo aktívnym zapájaním sa do sociálnych snáh o realizovanie spravodlivosti pre chudobných, utláčaných a vytlačených na okraj spoločnosti.⁶ Sociálno-etická činnosť ako dielo kresťanskej solidarity sa vyznačuje vzájomným vzťahom s mystickou aktivitou modlitby, najmä liturgiou. Toto je jedna z veľkých intuícii takých teológov, ako sú Edward Schillebeeckx a Johannes Baptist Metz. Dejiny 20. storočia nás veľmi dobre poučili o tom, že chápanie ľudského života iba cez zorný uhol politiky a sociálnej činnosti môže viesť napokon ku spoločnosti, ktorá je krutá, tragická a často barbarská. Na druhej strane, praktizovanie mysticizmu, pod ktorým Schillebeeckx a Metz myslia modlitbu a liturgiu, teda praktizovanie takéhoto mysticizmu iba pre seba, je sentimentálna zbožnosť, ktorá nič nemôže povedať svetu okolo nás.

Kľúč ku kresťanskému životu dnes nespočíva iba vo zvýšenom úsilí v sociálnej oblasti, ani iba vo vyhľadávaní nádherných liturgických slávení, ale v uskutočňovaní obidvoch týchto oblastí. Liturgia nám poskytuje mystickú účasť na živote Boha, teda na sláve Boha cez spásu ľudí, to sa však pre nás stáva reálnym iba vtedy, ak hľadáme tento skutočný život Boha medzi ľuďmi, ktorých Ježiš prišiel spasiť. Pre nás, ktorí sme boli pokrstení, poznanie nás samých ako stvorených na Boží obraz a podobu nie je poznaním takých statických kategórií, ako sú rod, vek alebo národnosť („Lebo všetci, čo ste pokrstení v Kristovi, Krista ste si obliekli. Už niet Žida ani Gréka, niet otroka ani slobodného, niet muža a ženy, lebo vy všetci ste jeden v Kristovi Ježišovi.“ Gal 3,27-28), ale je poznaním o konaní, tak ako Boh evanjelia koná: zjednotiť sa s blížnymi v solidarite, hľadať opustených a sociálne vylúčených, podporovať rešpekt medzi generáciami a rasami, objasť dobrotu všade, kde ju možno nájsť. To znamená žiť život súčasne ako *dar* i ako *hľadanie* – milostivý dar života v Kristovi cez krst a neustále hľadanie a čoraz hlbšie poznanie Krista, ktorý prisľubuje stretnúť sa s nami v hladných, smädných, chorých, bez prístrešia, nahých, väznených atď. (porov. Mt 25,35-38).

Predpokladať vzájomný vzťah medzi mystickým, duchovným a etikou (alebo politikou) ako fundamentálny pre kresťanskú vieru dnes – ako to robili nielen Schillebeeckx, ale aj Metz, Gustavo Gutiérrez a iní – necháva otvorenú otázku: ako možno tento vzťah uviesť do praxe. Odpoveď, ako sa zdá, má nevyhnutne rôzne formy podľa rôznych, špecificky sociálno-historických kontextov. Gutiérrez opísal neobyčajnú radosť charakteristickú pre eucharistické slávenia v kresťanských komunitách, ktoré bojujú o spravodlivosť v Latinskej Amerike. Gutiérrez píše: „Nie povrchná veselosť; nie prázdna »radosť« zrodená z nevedomenia si

---

⁶ SCHILLEBEECKX, Edward: *The Schillebeeckx Reader*. Ed. Robert J. Schreier. New York : Crossroad Publishing, 1984, s. 272.

skutočnosti útlaku a utrpenia. Je to veľkonočná radosť – veselosť, ktorá prechádza cez smrť a bolesť do intenzívnej a hlbkej nádeje.⁷ Gutiérrez to pokladá za najplnšiu realizáciu eucharistického zjednotenia sa v Kristovej smrti a zmŕtvychvstaní; modlitbová prax liturgie podáva kľúč k prameňu na poznanie Krista, Osloboditeľa v ťažkých zápasoch, ktoré chudobní musia niesť v spoločnosti. Nemecký teológ Metz stále znova argumentoval, že tieto základňové spoločenstvá na južnej hemisfére sú príkladom politickej spirituality pre celú Cirkev⁸ (pozn. prekladateľa: pod politickou spiritualitou sa tu myslí spiritualita, ktorá veľmi živo reaguje na konkrétnu situáciu ľudí). Problém nás, na Severe, spočíva v tom, ako my môžeme objaviť spôsoby slávenia eucharistie a ostatných obradov, aby boli takisto posilňujúce, inšpirujúce, oslobodzujúce a povzbudzujúce.

8. Kritický pohľad na situáciu katolíkov v americkej spoločnosti

Táto reflexia ma nakoniec privádza späť k situácii v Spojených štátoch, ktorú som opísal v prvej časti tejto úvahy. Zdá sa mi, že to, čo americkí rímskokatolíci (v ich osobitnom spôsobe prijatia učenia Druhého vatikánskeho koncilu) zanechali na konci 20. storočia, bol zmysel pre „praktizovanie viery“, ktoré bolo – hovoriac vo všeobecnosti – príliš často „roškatalifikované“ v samotnej cirkvi a priveľmi izolované od širšej spoločnosti, v ktorej veriaci žili. V cirkvi sa prehnane zdôrazňovalo posvätné proti svetskému, profánnemu, čo bolo evidentné v rozdelení činností dotýkajúcich sa uskutočňovania cirkevných obradov a učenia cirkevnej doktríny predkladanej kňazom a rehoľníkom. A tým, že tieto reality neboli dostatočne prepojené, zanechali v širšej spoločnosti kritický postoj. V snahe nájsť miesto v hlavnom prúde americkej spoločnosti, katolícke duchovenstvo aj laici mali tendenciu nedotýkať sa otázok ekonomiky a sociálneho systému národa. Sviatosťné obrady sa pokladali za formáciu a uzdravenie duší veriacich, hľadiacich na posledný Boží súd v nádeji na dosiahnutie neba. Toto bolo praktizovanie katolicizmu vo svete, ktorý je dnes už minulosťou.

Dnešná situácia spoločnosti je však poznačená pluralizmom a rozsiahlou vzájomnou komunikáciou, životom a pohybom ľudí rozdielneho pôvodu a náboženského vyznania v spoločnosti, ktorá je formovaná predovšetkým pravidlami trhového hospodárstva, nikdy

---

⁷ GUTIÉRREZ, Gustavo: *The Power of the Poor in History*. Trans. Robert Barr. Maryknoll : Orbis Books, 1983, s. 107.

⁸ Porov. METZ, Johann Baptist: *Communicating a Dangerous Memory*. Ed. Fred Lawrence. Atlanta : Scholars Press, 1987, s. 41; *The Emergent Church : The Future of Christianity in a Post-Bourgeois World*. Trans. Peter Mann. New York : Crossroad Publishing, 1987, s. 82–94; *A Passion for God*, 4–5, 39, 44–45.

nenasýtenou konzumnou kultúrou, ktorá odsúva bokom ľudí a tradície ako čosi náhodné, v ktorej majú väčšiu cenu technické schopnosti ako ľudské hodnoty. Samozrejme, mýlil by som sa, ak by som vykresľoval obraz spoločnosti príliš pochmúrne. Zaiste, nemožno spochybňovať mnoho sociálnych, zdravotníckych a osobných výhod modernej spoločnosti. Problém však spočíva v modernom technologickom a ekonomickom mýte neobmedzeného rozvoja a možností, v odmietnutí uvedomiť si a poznať cenu, ktorú veľké množstvo ľudí – chudobných a rôznym spôsobom zatlačených na okraj – ako aj zvyšok ekológie zaplatili za tento rozvoj. A tu si môžeme uvedomiť, že životná, vitálna prax liturgickej tradície Cirkvi, ktorá venuje na jednej strane veľkú pozornosť Svätému písmu a na druhej strane sociálnym a osobným údom Božieho ľudu, neznamená útek zo sveta, ale naopak, odkrytie skutočností, ako Boh túži objasniť tento svet v nás a cez nás.

9. Slávenie liturgie a jej teologické a pastoračné rozmery ako výzva pre nás

Kľúč k rozvíjajúcej sa reforme a obnove liturgie Cirkvi spočíva v našom praktizovaní liturgie ako privilegovanej, skutočne jedinej formy poznania a zakusovania slobody evanjelia. My, kresťania žijúci v postmodernom svete prichádzame ku stolu Božieho slova a ku stolu Eucharistie nie preto, aby sme nekriticky upevňovali spôsoby, ktorými sa v našich spoločnostiach meria naša dôležitosť a naša vlastná hodnota (naše platy, oblečenie, autá), ale preto, aby sme sa opäť otvorili Kristovmu Duchu, ktorý cez Písmo a sviatosťnú tradíciu odhaľuje, akým spôsobom sme Kristovými údmi dnes vo svete.

Sviatosť birmovania nás robí subjektmi eucharistickej akcie, mení nás z pasívnych pozorovateľov náboženského obradu na aktívnych účastníkov, ktorí počas každej eucharistickej modlitby nanovo prijímajú silu Ducha Svätého, ktorého vzývame na chlieb a víno a na nás, ktorí sme sa zhromaždili, aby sme ho prijali. Ak sviatosťné obrady Cirkvi používajú širokú škálu posvätných typov, objektov a gest, tie neslúžia na to, aby z nás robili pasívnych pozorovateľov náboženského divadla, ale predovšetkým, aby nám zjavovali Božiu slávu, ktorá je ukrytá v každom ľudskom tele a je rozdeľovaná všetkým ľuďom dobrej vôle (porov. Lk 2,14). Tento evanjeliovo-etický prístup k liturgii je výzvou pre nás, pre Cirkev; dnes v skutočnosti vlastne ani nemáme inú možnosť. Aspoň v mojej vlasti, ak chceme byť realistickí, musíme si uvedomiť, že strach pred Bohom alebo sociálno-etnický tlak či ďalšie motivácie minulosti pre účasť na obradoch Cirkvi sú už iba minulosťou.

My, ktorí sme boli privilegovaní pozvaním viesť naše miestne cirkvi v liturgii, musíme sa usilovať porozumieť nielen dejiny a teológiu obradov, ale aj reálne, živé telo Cirkvi, ktoré sa spoločne schádza, aby tieto obrady slávil. Štúdiom dejín a antropológie, ako aj teológie sme napríklad pochopili aj to, že hudba nie je iba okrasou liturgie, ale jedinečnou cestou, na ktorej oddelené údy sú zjednotené ako jedno telo, v ktorých rezonuje ten istý rytmus.⁹ Ticho nie je mŕtvym priestorom, ale momentom pre intenzívnu modlitbu každého člena, ktorú potom predsedajúci celebrant zjednotí do modlitieb kolekty (pozn. prekl.: kolekta je modlitba dňa, teda úvodná modlitba pri svätej omši). Písmo má byť dobre ohlasované a kázne, homílie musia byť vyššej kvality. Musíme nájsť cesty k ohlasovaniu dlhej eucharistickej modlitby, ktorá všetkých udrží v činnosti (teda treba napomáhať činnú účasť veriacich). Takto by som mohol pokračovať ďalej, ale ten bod, ktorý teraz už poznáme, znamená, že dobré slávenie liturgie, dobrá liturgia spočíva prinajmenej vo dvoch aspektoch: v teologickom poznaní jej princípov, ako aj v pastoračnom poznaní silných i slabých stránok spoločenstva veriacich; teda aj to, čo je pozitívne, či negatívne na konkrétnej, reálnej komunite, vstupuje do slávania. To však neznamená, že by sme chceli redukovať liturgiu na to, čo je iba populárne alebo pohodlné. Výzva evanjelia nespočíva iba v slovách textov, ale aj v obradovej činnosti, v liturgickej obradovej akcii, ktorá nám odhaľuje, že na ceste do večnosti nie sme iba privátnymi jedincami, ale spoluobčanmi Božieho prichádzajúceho kráľovstva, ktoré sa už teraz usilujeme objavovať, hoci iba v čiastkových momentoch, v tomto plynúcom svete. Hoci k vám hovorím z mojej vlastnej pozície, ktorá je zaiste limitovaná skúsenosťou cirkvi mojej krajiny, uvedomujem si, že my všetci máme mnoho práce s tým, aby naše liturgické slávenie malo takú kvalitu, aby naši pokrstení bratia a sestry nechceli žiť svoj šťastný život bez neho. Je dobré mať túto víziu a výzvu.

---

⁹ Porov. MORRILL, Bruce T.: Liturgical Music : Bodies Proclaiming and Responding to the Word of God. In: *Bodies of Worship : Explorations in Theory and Practice*. Ed. B. T. Morrill. Collegeville : The Liturgical Press, s. 157–172.